

гл. ас. ЕЛЕНА БОЯДЖИЕВА

ЮГОЗАПАДЕН УНИВЕРСИТЕТ „Н. РИЛСКИ“

**СЪВРЕМЕННИ ЩРИХИ ОТ ПРИВАТИЗАЦИЯТА ВЪВ ФРГ В РАКУРСА НА
ОРДОЛИБЕРАЛИЗМА**

**TEMPORAL MODERN GLIMPSE ON THE PRIVATIZATION IN THE FEDERAL REPUBLIC
GERMANY IN THE ASPECT OF THE ORDOLIBERALISM**

Chief Assistant Prof. ELENA BOJADSHIEVA
SOUTH-WEST UNIVERSITY "NEOFIT RILSKI"

Abstract: The fact that the principles of the ordoliberal theory work successfully in practice can be proved by the so called "economic miracle of Germany" that has taken place at the restoration of the destroyed economics during the Second World War. The partial neglect and breaking in the present period leads to negatives in the social-economic life. The latter has been shown by the privatization in the different areas of the social-economic life in the Federal Republic Germany

Key words: ordoliberalism, "the economic miracle of Germany", privatization, highway, telecom, energetics, hospitals, railways, communal services.

1. Накратко за принципите на ордолиберализма и резултатите от неговото практическо прилагане в следвоенното възстановяване на германската икономика - „германското икономическо чудо“

Икономическият просперитет на съвременна Германия, която е един от лидерите в ЕС, има своите исторически корени в следвоенната история на страната. Моделът на социалното пазарно стопанство на Лудвиг Ерхард се предшества от т.нар. „германско икономическо чудо“ в годините на възстановяването на разрушената от Втората световна война икономика на Германия. Преди 64 години страната стана модел за подражание при възстановяване на икономиката от една различна, но много по-тежка от сегашната криза.

Още в годината на основаването си, през 1949 г., ФРГ достига довоенното

жизнено равнище, а през 1950 г. реалният доход на средно статистическото немско работническо семейство надхвърля довоенното си ниво.¹ В периода 1952-1960 г. инвестициите нарастват със 120%, а БВП – с 80%. Това темпо надхвърля всички очаквания на експертите, които прогнозирали, че за възстановяването на разрушените от войната градове ще са необходими между 40 и 50 години. За времето между 1948 г. и 1952 г. промишленото производство нараства с 10%, а реалният брутен продукт - със 67%. Производството на стомана, което към 1946 г. е почти преустановено, през 1960 г. достига 34 млн. т. и е най-голямото в Европа. Мощните химически, електротехнически, металургични, авто-

¹ Irmgard Zündorf „Der Preis der Marktwirtschaft. Staatliche Preispolitik und Lebensstandard in Westdeutschland 1949 bis 1963“. Stuttgart 2006, S. 153.

мобилни компании възстановяват производствата си и отново стават индустриалните гиганти на Европа. Това се отразява благоприятно и върху другите сфери на западногерманската икономика. Безработицата през 1970 г. е 0,5%, а годишният икономически растеж – 5-6 %. Между 1950 г. и 1960 г. икономиката на ФРГ нараства повече от два пъти в реално изражение, при среден годишен прираст от 8%.¹ Иконометриците, които са се опитвали да определят приносът и значението на различните фактори за този рекорден икономически растеж, стигат до извода, че той не може изцяло да бъде обяснен с нарастването на работна сила, потока инвестиции или сравняването с относително ниското изходно равнище на производството след войната. Западногерманската икономика оставя далеч зад себе си не само тази на ГДР, но дори расте по-бързо от икономиките на Франция и Великобритания, макар да получава по-малко средства по линия на плана „Маршал“. Този успех на Германия, затвърждава схващането, че правителствата трябва да поемат активната роля за надзора и направляването на икономиката. Голям дял от икономическия растеж се обяснява с по-висшия характер на икономическата политика, т.е. на *практическото прилагане на принципите на ордолиберализма*.

След 1963 г. интересът в Германия към ордолибералните идеи спада, засенчен от кейнсианството. Иконо-миката нерядко е спъвана от политика, разработена в интерес на различни групови интереси. Не случайно от 1960 г. до 1973 г. икономическият растеж е около два пъти по-нисък от растежа на 1950-те, а от 1973 до 1989 г. намалява още наполовина - 2% годишно. Интересът към ордолиберализма

¹ Axel Schildt „Die Sozialgeschichte der Bundesrepublik Deutschland bis 1989/90“. Oldenburg 2007.

започва да се съживява през 70-те и 80-те години на миналия век, което е вариант за дългосрочното съживяване на германския икономически растеж.²

В деловите и академичните среди на ФРГ Валтер Ойкен³, един от основателите на Фрайбургската школа и ордолиберализма, е високо ценен икономист в анализа и концепцията на *„превърщането на един икономически ред на икономическа и политическа несвобода в икономически ред на свободата“*.

Накратко представени, възгледите на привържениците на *Фрайбургската школа имат за главен предмет различните форми на икономическа организация, границите и формите на държавната намеса в икономиката, институционалните условия, при които се осъществява многообразна стопанска дейност*. В съответствие с това, *централно място в ордолиберализма се отрежда на понятието „стопански ред“*. Това понятие изразява *съвкупността от институти, правила и норми, които регулират икономическите отношения и поведението на участниците в стопанския живот*. Подчертавайки фундаменталното значение на концепцията за стопанския ред, немските неолиберали определят своето учение като „ордолиберализъм“, от лат. „Ordo“, което означава „ред, строй“. Ордолиберализмът се отличава с *комплексен подход към функционирането на народното стопанство*. Той разглежда икономиката като част от по-широка социално-икономическа и

² Лоуренс Х. Уайт „Германското чудо - един различен поглед“. Wall Street Journal. Превод Красен Станчев. <http://www.prognozi.com/forum/index.php?PHPSESSID=56764cfe08a6f2f3d0965a84435ace95&topic=20731.msg397220#msg397220>. Л.Х. Уайт е професор по икономика в Университета „Джордж Мейсън“ в САЩ.

³ Наред с Валтер Ойкен, за основатели на Фрайбургската школа се считат и Франц Бьом, Леонхард Микш, Ханс Гросман-Дьорт.

държавно-политическа система. Затова и категорията „*стопански ред*” се анализира в пряка връзка с *правовия ред*, със *социалните условия* и *политическа система*, т.е. като част от *съвкупния обществен ред*. В съответствие с това във Фрайбургската школа участват не само икономисти, но и юристи, социолози, специалисти по стопанска история.

Изходен пункт на ордолибералната теория е учението на Валтер Ойкен за идеалните типове стопанство.¹ Той разграничава две основни „идеални чисти форми” на стопанска организация, характеризиращи се с противоположни системи на регулиране: „*централно управлявано стопанство*” и „*пазарно стопанство*”. Тези идеални форми се разглеждат като средство, чрез което могат системно и задълбочено да се анализират всички конкретни форми на стопанския ред. Изучаването и класификацията на различните форми на стопански ред ордолибералите наричат „*икономическа морфология*” и считат, че това е един от най-важните проблеми в икономическата наука.

Въз основа на анализ на предимствата и недостатъците на различните стопански форми, неолибералите от Фрайбургската школа разработват своя концепция за ефективен и дееспособен стопански ред. *Техният идеал е конкретният „стопански ред”*. За *най-важен принцип на този ред*, ордолибералите считат *личната икономическа свобода*. За разлика от либералите от епохата на свободната конкуренция, ордолибералите считат, че *тя може да бъде гарантирана само при значително въздействие на държавата върху*

икономиката. Задачата на държавата е *да регламентира и налага* чрез своята власт *институционално-правни и организационни норми на стопанската дейност, които осигуряват конкретен и справедлив стопански ред*. Поради това Фрайбургската школа отрежда важно място на проблема за разработване на основна държавна политика за установяване и поддържане на конкретен стопански ред. Ролята на държавата в стопанското развитие се базира на анализ между обективните и субективни фактори. Обективните тенденции в икономиката се определят от съществуващия стопански ред, от институционалните условия и норми, в които протича икономическата действителност. Самият стопански ред, обаче се формира от икономическата политика, т.е. той е въпрос на избор и целенасочена политика от страна на държавата. *Ролята на държавата, считат ордолибералите, трябва да се ограничава само с установяването и регулирането на нормите, докато самия стопански процес, трябва да тече спонтанно, на базата на независимите пазарни решения на предприятията и домакинствата*.

Ойкен ясно е съзнавал, че създаването на конкурентен ред е възможно само там, където хората наистина се стремят към него. Според него, *много мощни исторически сили действат против изграждането на такъв ред*, защото основаващата се на разделението на труда индустриална икономика, предлага добри възможности за *господство чрез упражняване на власт или отделна политическа влиятелна група*, която владее този апарат и концентрира всичката власт в ръцете си, *или от много частни или подкрепяни от държавата групировки, които действат заедно или една против друга*.² Ако в една страна е

¹ Ойкен Валтер „Основи на националната икономия”, под редакцията на Ат. Узунов, Изд. „ЛИК”, С. 2001; Eucken Walter „Grundsätze der Wirtschaftspolitik” (1952). Hrsg. von Edith Eucken und K.Paul Hensel, Tübingen, 3. Auflage, Tübingen und Zürich, 1960.

² Eucken Walter „Grundsätze der Wirtschaftspolitik” (1952). Hrsg. von Edith Eucken und K.Paul Hensel,

налице такъв стремеж, държавната политика трябва да спазва два много важни принципа:¹

Първо. *Конструиращи принципи*, които са насочени към това, чрез действието на държавата да се разгърне конкурентният ред в дадената историческа ситуация. Конкретното положение, в което се намира съответната страна обаче винаги се различава от това на друга страна. „Във всяка страна има различна изходна ситуация, различно разположение на силите, различни възможности на икономическата политика и различни отделяй задачи. Икономическата политика не може да бъде откъсната от съответната историческа ситуация на отделните страни. Не може да се създаде всеобхватен кодекс на икономическата политика, който би могъл да важи за всички страни.“² В този смисъл, ефикасна може да бъде само политика, която държи сметка за променящите се възможности и прилага принципите в съответствие с променящите се условия.

Тя трябва да е насочена към ликвидиране на съществуващите икономически властови позиции или най-малко към значително ограничаване на техните функции. Неспазването на този принцип може да доведе *намаляване авторитета на държавата, при по тежки ситуации и до анархия, когато вече е почти невъзможно да бъдат прилагани законови правила, които да ограничават властта.*

Второ. *Регулиращи принципи*, които са особено важни за вече създадения ред на конкуренция. Икономическата дейност на държавата трябва да бъде насочена най-напред към *изграждане на форми на реда за икономиката*, т.е. на *структура от*

институции, а не към конкретно управление на самите икономически процеси.

Тъй като отделните обществени структури са взаимно свързани и зависими една от друга, спазването на гореспоменатите принципи на държавната политика трябва да бъде гарантирано от законова рамка, съответстваща на конкурентния ред, а това означава да се изгради законодателството, правораздаването и държавното управление.³

2. Приватизацията във ФРГ през призмата на принципите на ордолиберализма

Протичащата през последното десетилетие приватизация във ФРГ е обект на множество коментари и анализи.⁴ Мотото е „За повече конкуренция!“ Една от основните тези в полза на провежданата приватизация е, че тя ще напълни отново празните каси на държавата и общините. Но всъщност би трябвало да донесе и много други ползи. Когато частна фирма поеме извозването на боклука, строителството на сгради на общините, градския автобусен транспорт или почистването на класни стаи, тогава това по презумпция се очаква това да става по по-добър начин – без бюрокрация, с гъвкаво приспособяване към променящите се потребности и във

³ Пак там, с. 307.

⁴ Rügemeier Werner „Privatisierung - Anatomie einer profitablen Täuschung“. WDR 3/WDR 5/ NDR Gedanken zur Zeit 26.04.2003. http://www.attacmarburg.de/privatisierung/privatisierungswahn/_348.html; „Konzerne kassieren, der Bürger zahlt“. Berliner Tageszeitung, <http://www.taz.de/!65926/>; „Die Opfer und Folgen der Privatisierung“. Nachdenkseiten. <http://www.nachdenkseiten.de/?p=9841>; N. Doll und H. Evert „Sicherheitsrisiko“. 18.06.2011.; AKW-Betreiber Mit Top-Anwälten gegen Merkmals Atomkurs. 19. Juni 2011.; Tagesspiegel, „Auf Kosten der Versicherten: Krasse Falschabrechnungen im Krankenhaus.“ Monitor Nr. 621 vom 16.06.2011.; Müller Albrecht „Meinungsmache: Wie Wirtschaft, Politik und Medien uns das Denken abgewöhnen wollen“ Verlag Knauer TB. 2009 и др.

Tübingen, 3. Auflage, Tübingen und Zürich, 1960, S. 241.

¹ Пак там, с. 241-304.

² Пак там, с. 251.

всички случаи много по-евтино, отколкото са го правели държавните или общински предприятия.

Странното обаче е, че публичните каси продължават да не са напълнени, както това се обещава. Даже напротив - те показват по-голям дефицит, отколкото преди приватизацията. Имущество на общините и градовете, което досега е било тяхно табу, се слага на масата от приватизаторите. Това са стотици хиляди кооперативни жилища, водоснабдителни и канализационни мрежи, които биха носили не милиони, а милиарди евро приходи.

Няколко примера:

Приватизация на железниците. Приватизацията на релсовия транспорт, според специалистите, е един абсурден процес. Поради неделимостта на производството, то трябва да е публична собственост. Раздробяването му създава множество трудности, големи рискове, вкл. и за живота на хората. Връзката между приватизация, повишените цени на билетите и намалените услуги е факт. Това важи както за пътнически, така и за товарния транспорт. Последниците от приватизацията се стоварват върху гърба на заетите в железниците и на техните клиенти. Примерите са много. Обстоятелството, че голяма част от локомотивните машинисти са преуморени и лошо подготвени, създава риск за сигурността на пътниците¹. В приватизираните товарни влакове царят ужасяващи неща - *свидетелство за правоуправление* на товарен влак *може да се купи на черния пазар*. На теория съществуват обширни предписания за отделните видове локомотиви. За множество гари, поради тежките условия за маневриране, съществуват предписания, които локомотивният машинист

трябва да научи и да се упражнява с опитен колега как да извършва маневри в трудните условия. По думите на действащ машинист „това почти никога не се прави“. Държавната институция, която контролира ефективността на обучението на бъдещите машинисти в съответните училища, всяка година остава с по-малко персонал от предходната. Поради това контролът се осъществява на базата на случайни, а не на систематични проверки и критериите за оценка кой е издължал изпита и кой не, не са обективни. Необходимо е лицензиране на обучаващите институции. Оскъдният контрол върху машинистите и тяхната подготовка е факт, появил се след приватизацията на железопътния транспорт.

Ако се допусне, че случаят със железницата е изключение, да разгледаме приватизацията на *пощите*. Също както при железницата, така и тук, приватизацията ликвидира няколкостотин хиляди работни места, което би могло да бъде пренебрегнато, ако са реализирани други, по-високи цели. Федералното правителство, което приватизира пощите, поема за своя сметка пенсиите на всички предсрочно пенсионирани служители, както и на чиновниците на трите приемни фирми. По този начин, за сметка на държавните разходи, е създаден по-евтин старт на приватизацията. За хиляди предсрочно пенсионирани служители, които всъщност са безработни, се изплащат милиони евро годишно. И тези пари се плащат от клиентите на телекома в ролята им на данъкоплатци.

В *община Одервитц* (провинция Саксония), която има 6000 жители, е *построено огромно водопречиствателно съоръжение*. Построено е от частен инвеститор, известен с близкото си приятелство с министъра на икономиката от правителството на провинция Саксония. Водопречиствателното съоръжение е разработено от инженерно бюро, което получава

¹ N. Doll und H. Evert „Sicherheitsrisiko. Viele Lokführer übermüdet und schlecht ausgebildet. Vor allem bei privaten Güterbahnen herrschen haarsträubende Zustände. Den Führerschein gibt es auf dem Schwarzmarkt.“ 18.06.2011.

хонорара си в зависимост от големината на обекта. Колкото по-дълги и по-големи са отводнителните канали, толкова по-високи такси изисква частният инвеститор. Независимо от това дали канали с такива размери изобщо са необходими. На частния инвеститор не му е потърсена отговорност нито за цент заради погрешното планиране. Задължялата община с мъка изплаща лихвите за приватизационния проект. Икономиката ѝ е замряла, жителите ѝ се изселват.

Жителите на община Путцкау (провинция Саксония), се обединяват в сдружение с цел сами да финансират *реконструкция на пречиствателната станция и канализацията*, в краен случай дори без каквато и да помощ от държавата. Но искат да го направят по нов технологичен модел, с много на брой малки пречиствателни съоръжения. Всяко домакинство участва с вноска от по няколко евра. За голяма изненада правителството на провинцията не разрешава проекта, въпреки, че струва многократно по-евтино, отколкото ако би го финансирало правителството..

През 1988 г. град Кьолн взема под наем от частен инвеститор за 30-годишен период *сграда за общината*. Тя е построена до голяма зала за културни мероприятия. Повечето граждани на Кьолн, които посещават концертите на известни музиканти в тази зала не знаят, че градът финансира чрез един изключително неизгоден договор за наем за новата сграда на общината и залата на частния инвеститор. Градът плаща за ремонтите на сградата, както и наема за 2 500 места за паркиране, от които общината изобщо не се нуждае. И докато управителите на проекта за недвижими имоти са си гарантирали печалба за 30 години, дълговете на и без това свръхзадължялата община растат.

В уводна статия „Концерните печелят, гражданинът – плаща“¹, берлинският ежедневник Berliner Tageszeitung засяга парливи проблеми на *частичната приватизация*, извършваща се *под формата на публично-частно партньорство (ПЧП)*. ПЧП е наречено „формула за тайно разпродаване на пътища, водоснабдяване, училища и др“. Конкретен повод за критичния анализ са *тайни договори, гаранции за печалби за частни инвеститори и други задкулисни действия при частичната приватизацията* на водоснабдяването от концерните RWE и Veolia, които взривяват недоволството на берлинчани. Оказва се, че посредством тайни договорки със сената, RWE и Veolia са си гарантирали солидни печалби.

Сделката с *берлинското водоснабдяване* обаче не е частен случай. В рамките на над 200 т.нар. ПЧП германската държава предоставя на частни фирми решаването на обществени задачи. Те се завоалират с тайни договори, така че *рисковете да бъдат прехвърлени върху обществото*. По поръчка на държавата, частни фирми строят и стопанисват училища, спортни зали, детски градини, магистрали, затвори и др. ПЧП е един комплексен пакет, който не създава проблеми на инвеститора. Частният инвеститор се ангажира не само със строителство и ремонт на инфраструктурата, но и с финансирането и пълната експлоатация на съответния обект, най-често за период от над 30 години, срещу което получава щедро заплащане. *Колко струва ПЧП на данькоплатците*, остава тайна. Често дори *депутати не могат да получат достъп до договорите*, които регулират печалбата и поделянето на риска между държавата

¹ „Konzerne kassieren, der Bürger zahlt“. Berliner Tageszeitung, <http://www.taz.de/!65926/>

и частната фирма. Защото именно законодателството предписва тази поверителност. Презумпцията на законодателя е, че ако всички конкуренти биха имали достъп до тайните на предприятието, тогава пазарът много скоро би престанал да изпълнява своите функции. Изключения от правилото няма. Предприятие, което е и било публична собственост и е било длъжно да дава отчет пред населението, става непроницаемо веднага щом чрез ПЧП премине в частни ръце. На практика гражданите нямат никаква възможност да разберат дали в договорите са заложили дългосрочни клаузи, които са в техен ущърб.

Доколкото такива договори понякога стават известни на обществеността, става ясно, че публичният сектор не прави изгодна сделка, защото интересите на гражданите биват жертвани в полза на стремежа на частниците към гарантирани печалби. Нерядко не се упражнява контрол върху приватизацията, защото депутатите не получават достъп до договорите. Дори когато за публичния сектор възникват вреди за милиарди, договореностите остават в тайна.

Известен пример в това отношение е системата за пътни такси Toll Collect, създадена през 2002 г. от концерните Telekom, Daimler и Sofiroute по поръчка на Федералното правителство. Оказва се, че и досега нито един член на Бундестага не е получил право да прочете 17 000 страници на договора. Тъй като в момента на стартирането на готовия проект техниката не сработва, Федералното правителство понася загуби от 5 млрд. евро заради несъбрани постъпления от пътни такси. До ден днешен концерните не са възстановили тези загуби. Правителството завежда дело за възстановяване на нанесени щети, но при ПЧП проекти има

споразумение да не се излиза пред публичен съд.

Огромни загуби заплашват публичните каси и при *разширяването на магистралите* от частни предприемачи. Понастоящем съюзът на концерните е дал заявка да санира четири отсечки. Фирмите се задължават да вложат 2,8 млрд. евро в пътните ленти и да ги стопанисват за над 30 години. Предоставената им от Федералното правителство концесия им гарантира всички приходи (или част от тях) от пътни такси за техния участък от магистралата. А колко прибират частните фирми, това не знаят дори правителствените служители, които са дали благословията си за магистралата между Бремен и Хамбург. Бундестагът е одобрил договора от 36 000 страници, но никой служител не е имал възможността да го прочете. Договорите са достъпни за *Федералната сметна палата*, чиято констатация обаче е смайваща: От гледна точка на публичната власт *разширяването на магистралите от частни фирми не става по-бързо и не е рентабилно*. Печелят единствено консорциумите, които участват в търга и ако техните прогнози се сбъднат, федерацията ще понесе големи загуби от досегашните проекти. *Договорите са неизгодни за държавата*, защото нейната част от приходите от пътни такси почти не се променя за целия 30-годишен период. При това междуременно товарният транспорт нараства, а заедно с него, рязко се увеличат и приходите от пътни такси, които гарантират милиони за концерните. Ако към гореканозното се прибави и фактът, че *автомагистрала А1 между Хамбург и Бремен се счита за една от най-опасните в Германия* след като експлоатацията ѝ преминава в ръцете на частна фирма, коментарът в чия полза е направена приватизацията става излишен.

Примери за неефективни ПЧП има и при строителството и санирането

и частната фирма. Защото именно законодателството предписва тази поверителност. Презумпцията на законодателя е, че ако всички конкуренти биха имали достъп до тайните на предприятието, тогава пазарът много скоро би престанал да изпълнява своите функции. Изключения от правилото няма. Предприятие, което е и било публична собственост и е било длъжно да дава отчет пред населението, става непроницаемо веднага щом чрез ПЧП премине в частни ръце. На практика гражданите нямат никаква възможност да разберат дали в договорите са заложили дългосрочни клаузи, които са в техен ущърб.

Доколкото такива договори понякога стават известни на обществеността, става ясно, че публичният сектор не прави изгодна сделка, защото интересите на гражданите биват жертвани в полза на стремежа на частниците към гарантирани печалби. Нерядко не се упражнява контрол върху приватизацията, защото депутатите не получават достъп до договорите. Дори когато за публичния сектор възникват вреди за милиарди, договореностите остават в тайна.

Известен пример в това отношение е системата за пътни такси Toll Collect, създадена през 2002 г. от концерните Telekom, Daimler и Sofiroute по поръчка на Федералното правителство. Оказва се, че и досега нито един член на Бундестага не е получил право да прочете 17 000 страници на договора. Тъй като в момента на стартирането на готовия проект техниката не сработва, Федералното правителство понася загуби от 5 млрд. евро заради несъбрани постъпления от пътни такси. До ден днешен концерните не са възстановили тези загуби. Правителството завежда дело за възстановяване на нанесени щети, но при ПЧП проекти има

споразумение да не се излиза пред публичен съд.

Огромни загуби заплашват публичните каси и при *разширяването на магистралите* от частни предприемачи. Понастоящем съюзът на концерните е дал заявка да санира четири отсечки. Фирмите се задължават да вложат 2,8 млрд. евро в пътните ленти и да ги стопанисват за над 30 години. Предоставената им от Федералното правителство концесия им гарантира всички приходи (или част от тях) от пътни такси за техния участък от магистралата. А колко прибират частните фирми, това не знаят дори правителствените служители, които са дали благословията си за магистралата между Бремен и Хамбург. Бундестагът е одобрил договора от 36 000 страници, но никой служител не е имал възможността да го прочете. Договорите са достъпни за *Федералната сметна палата*, чиято констатация обаче е смайваща: От гледна точка на публичната власт *разширяването на магистралите от частни фирми не става по-бързо и не е рентабилно*. Печелят единствено консорциумите, които участват в търга и ако техните прогнози се сбъднат, федерацията ще понесе големи загуби от досегашните проекти. *Договорите са неизгодни за държавата*, защото нейната част от приходите от пътни такси почти не се променя за целия 30-годишен период. При това междуременно товарният транспорт нараства, а заедно с него, рязко се увеличат и приходите от пътни такси, които гарантират милиони за концерните. Ако към гореказаното се прибави и фактът, че *автомагистрала А1 между Хамбург и Бремен се счита за една от най-опасните в Германия* след като експлоатацията ѝ преминава в ръцете на частна фирма, коментарът в чия полза е направена приватизацията става излишен.

Примери за неефективни ПЧП има и при строителството и санирането

на обществени сгради. От 2005 г. *окръг Офенбах* възлага на две фирми, Hochtief AG и Gebäudemanagementfirma SKE, *санирането и стопанисването на 90 училища*. Договорът, който е за 15 години, отново остава в тайна. Междувременно обаче разходите на частните фирми излизат извън договореното русло. Годишният наем, който плаща окръг Офенбах нараства от 53 на 72 млн. евро и продължава да се покачва.

Приватизация в енергетиката. Както в редица други случаи, така и приватизацията на енергетиката протича под мотото „За повече конкуренция!“. *Резултатът обаче е превръщане на публичните олигополи в частни олигополи* с всички произтичащи от това последици с експлоатация на потребителите и власт върху хората, които вземат политическите решения. Ако енергийните предприятия бяха обществена собственост, техните ръководства нямаше да се съобразяват с частните инвеститори, които предявяват претенции за възстановяване на загуби поради взети управленски решения. Електроконцерни подготвят обвинения срещу правителството за нарушаване на конституцията с цел осуетят приемането на закон за атомната енергетика и в последствие да получат милиарди евро като обезщетение заради претърпени щети. Според „Шпигел“ концерните вече са ангажирали топ адвокати.¹

Приватизация на болници. Печалбата от болестите на хората е невероятно голяма след приватизацията на болниците. 15% печалба, както е в случая с концерна „Хелиос“ е официален ориентир. Публикации в печата свидетелстват, че безпardonни методи за повишаване на печалбата, са практика. Потърпевши от приватизацията са работещите специалисти в

болниците, техните доставчици и персоналът, работещ в тях и за съжаление, и самите пациенти. Преди десетина години концернът „Хелиос“ закупува клиника „Берлин-Бух“, в резултата на което са уволнени над 1000 души, работещи в нея. В никоя друга европейска страна делът на частните болници не е толкова голям, колкото във ФРГ. Около 30% от сградния и 16% от легловия фонд са в частни ръце, с тенденция да се увеличават. Частните собственици получават печалба от сгради, които преди това са имали финансов дефицит. Според Федералния съюз на частните клиники в частните болници има по-добри организационни и мениджърски структури, като това не водело до отрицателни последици нито за работещите в болниците специалисти, нито за пациентите. Изрично записаното в договора за продажба изискване за запазване на заетостта и отказ от съкращения до края на 2005, което се счита за успех в процеса на преговорите, предшестваци приватизацията, в крайна сметка излиза твърде скъпо на община Берлин, която предоставя 18 млн. евро на болничния концерн, за да запази броя на заетите. Въпреки това следват масови съкращения. И това става възможно в резултат на неудачно формулирана клауза в договора, която общината одобрява. В договора има клауза „запазване на мълчание“² Заедно с това започва процес на отделяне на части от болницата като дъщерни предприятия – започва се с ЕИЦ, логистиката, болничната техника, по-късно, кухнята, обслужването, стационарната помощ, приемането на пациенти и вътрешноболничното им транспортиране, а през 2009 г. са регистрирани като дъщерни предприятия медицинската канцеларска служба и централният стерилизатор. Дъщерните предприятия сключват нови тарифни договори и

¹ AKW-Betreiber Mit Top-Anwälten gegen Merkels Atomkurs. 19. Juni 2011.

² Im Kaufvertrag sei "Stillschweigen" vereinbart worden.

персоналът е принуден да се съгласи със съществено намаляване на дохода са.¹

В края на 2007 г. е проведена анкета сред персонала на клиника „Хелиос-Берлин-Бух“, от която се вижда катастрофалната оценка за качеството на лечебния процес от самите медицински специалисти - 69% от нисшия и 30% от ръководния персонал не биха избрали да се лекуват в клиниката, в която работят.²

3. Заключителни размисли

Случаят в община Путцкау повдига важни въпроси. Не става дума за приватизацията изобщо като такава. Ако гражданите сами се организират в частна правна форма, това не се възприема. Създават се *условия за приватизация само на едрия, анонимен капитал*. Приватизацията е отказана на гражданите на Путцкау.

По повод на проведен търг в „Ханделсблат“ отбелязва следното: „Предприятията за градското водоснабдяване и канализация са желани обекти за големите играчи в бранша. Защото тук има постоянен поток от приходи.“ Но тогава възниква и същественият въпрос, защо общините, които и без това са в затруднено финансово положение, изпускат от ръцете си тези предприятия? В анализа на „Ханделсблат“ изплува мотивът на приватизаторите, които се стремят на всяка цена към придобиване на апетитните предприятия - *традиционната икономика не може да създаде нито достатъчно работни места, нито да генерира със собствени сили „постоянен поток от приходи“*. И ето, че иначе руганата държава трябва да стане спасителен пояс за просперитета им.

¹ „Auf Kosten der Versicherten: Krasse Falschabrechnungen im Krankenhaus“. Quelle: WDR, Monitor Nr. 621 vom 16.06.2011.

² Sieber Ursula „1000 Klinik-Mitarbeiter in Buch verloren ihren Job“. Der Tagesspiegel 21.06.2011.

Разбира се, в случаите като в Одервиц, Путцкау или Кьолн, се надига гражданска съпротива. Но в съзнанието на повечето граждани държавата живее с образа на врага – заради високите данъци, бюрокрацията и пр. Това се дължи на сериозното манипулиране на общественото мнение.³ Резонно обаче възниква въпросът, наистина ли големите фирми, които все още поддържат имидж, че са небюрократични, че са по-добри и стоят по-близо до гражданите, чиито потребности обслужват в действително са такива? Изданието дава оборващи аргументи срещу твърдението, че това е така, като подтиква към отговори на въпроси от ежедневието на хората: Подавали ли са жалба в телекома заради сметка от непроведени разговори или жалба в банката по повод на молба за кредит? Искали ли са обезщетение от банката заради погрешна консултация? И почувствали ли са небюрокралично отношение и близост на институциите до себе си в тези случаи? Отговорите са еднозначни – приватизираните дейности не са станали по-евтини или по-качествени.

В политиката се налага един процес на узаконяване, който е много вреден, защото *с помощта на договори на практика се регулират политически решения*. А *тайните договори застрашават устоите на демокрацията*.

Извършва се приватизация, защото отделни лица или мощни групировки, респ. предприятия искат да спечелят от това. Печели се както от процеса на приватизация (комисионни, консултации, борсови ходове и пр.), така и от приватизираното предприятие, респ. институция. Често едни и същи лица печелят и в двата случая едновременно.⁴

³ Müller Albrecht „Meinungsmache: Wie Wirtschaft, Politik und Medien uns das Denken abgewöhnen wollen“ Verlag Knauer TB. 2009.

⁴ „Die Opfer und Folgen der Privatisierung“. Nachdenkseiten.
<http://www.nachdenkseiten.de/?p=9841>

В повечето случаи на приватизация няма основателни доводи за нея. Често се касае за приватизиране на изконни публични дейности. Или както при релсовия транспорт „неделимостта“ на производството противоречи на приватизацията

Примерите са много. Остава размисълът кои от принципите на ордолиберализма са тежко нарушени – законодателството ли при ПЧИ, което не позволява обществен контрол върху дейността на публично-частните предприятия, вкл. недопускане на публичен съдебен процес, злоупотреби на държавни служители при приватизацията с цел лично облагодетелстване, субективните решения на институциите в полза на корпоративни интереси, нарушаването на конкуренцията в интерес на монополите и едрия капитал (случаят Пиццау), превръщането на приватизирана отсечка от магистрала с най-висока концентрация на пътно-транспортни произшествия в страната, занижения контрол в железниците, създаващ риск за живота на гражданите, поскъпване на услугите, приватизираните общински сгради, училища, болници, водоснабдяване, сметосъбиране... Дали може да се очаква процесите на трансформация в страните от Централна и Източна Европа, една от най-важните страни на които е приватизацията, да бъдат достатъчно ефективни, ако в страна като ФРГ с традиционно силни институции и законодателство, с традиционна дисциплина и висок трудов морал, приватизацията има тъмни страни.

Но каквито и деформации да съществуват в практиката, остава си в сила правилото, че успехът и провалът на общности, градове и държави се дължи до голяма степен на устояния в тях „стопански ред“ и работата на техните институции. Ярък пример за това е паралелът между ФРГ и бишата ГДР. Но, ако тук става дума, все пак за две отделно функциониращи държави, то

примерът с едно малко градче на границата между Мексико и САЩ е показателен дори за миниобщности. Градчето се нарича Ногалес и е разделено на две части от границата. И въпреки, че географското положение, традициите, езикът, културата са едни и същи, американската част на града е относително богата, а мексиканската – бедна. Според Дарон Ачемоглу и Джеймс Робинсън, автори на книгата „Защо се провалят държавите“¹, това се дължи на превеса на изличащите институции над включващите институции.²

Като член на ЕС от страната ни се очаква да се подчинява на многобройни правила на ЕС. Теорията на Ойкен може да помогне за „разграничаването на оправданите и необходимите от неоправданите и вредни претенции на Европейския съюз“, защото „въпреки, че редица стандарти на ЕС са необходими за изграждането на пазарна свобода, правова държава, социална и икономическа справедливост, самият ЕС има структурни дефекти“. Поради това България трябва да осъзнае тези дефекти, „ако не иска да замени зависимостта от номенклатурата на старата система с нова зависимост от индустриално-бюрокрастичния комплекс на ЕС“.¹

Теорията на Ойкен позволява да анализира не само „неефективността и несвободата на монополистичното държавно стопанство, но и олигополизма

¹ Acemoglu Daron, Robinson James. „Why Nations Fail? The origins of power prosperity and property“. New York 2012.: Crown publishers. Вж. Добрин Станев Представяне на книга „Защо се провалят държавите“ Дарон Ачемоглу, Джеймс Робинсън (2012).

<http://eurofocus.wordpress.com/2012/10/13/представяне-на-книга-защо-се-прова/>

² Държавата трябва да осигури равни условия за бизнеса, равенство пред закона. Институциите, които осигуряват всичко това, са наречени *включващи институции*. От тях печели цялото общество. *Извличащите институции* не облагодетелстват обществото като цяло, а само малък, но силен политически елит.

на Западна Европа. Когато от източноевропейските страни се изисква да изградят свое законодателство съобразно пазара, в това нерядко се крие това, което Ойкен нарича „идеология на интересите“, т.е. онази „страна на европейския интеграционен процес, която е враждебна спрямо

свободата.“ Приведените примери от приватизацията във ФРГ показват, че и политици, и икономисти, и в родината на Ойкен, и извън нея, стимулират европейския протекционизъм на монополите, които ограничават основната свобода – свободата на пазара.²

ЛИТЕРАТУРА

- Лоуренс Х. Уайт „Германското чудо - един различен поглед“. Wall Street Journal. Превод Красен Станчев. <http://www.prognosi.com/forum/index.php?PHPSESSID=56764cfe08a6f2f3d0965a84435ace95&topic=20731.msg397220#msg397220>.
- Ойкен Валтер „Основи на националната икономия“, под редакцията на Ат. Узунов, Изд. „ЛИК“, С. 2001.
- Станев Добрин Представяне на книга „Защо се провалят държавите“ Дарон Ачемоглу, Джеймс Робинсън (2012). Acemoglu Daron, Robinson James. „Why Nations Fail? The origins of power prosperity and property“. New York 2012 <http://eurofocus.wordpress.com/2012/10/13/представяне-на-книга-защо-се-прова/>
- „AKW-Betreiber Mit Top-Anwälten gegen Merkels Atomkurs“. Tagesspiegel vom 19. Juni 2011.
- „Auf Kosten der Versicherten: Krasse Falschabrechnungen im Krankenhaus“. Monitor Nr. 621 vom 16.06.2011.
- „Die Opfer und Folgen der Privatisierung“. Nachdenkseiten. <http://www.nachdenkseiten.de/?p=9841>
- Doll N. und H. Evert „Sicherheitsrisiko“. 18.06.2011.
- Eucken Walter „Grundsätze der Wirtschaftspolitik“ (1952). Hrsg. von Edith Eucken und K.Paul Hensel, Tübingen, 3. Auflage, Tübingen und Zürich, 1960.
- „Konzerne kassieren, der Bürger zahlt“. Berliner Tageszeitung, <http://www.taz.de/!65926/>
- Müller Albrecht „Meinungsmache: Wie Wirtschaft, Politik und Medien uns das Denken abgewöhnen wollen“ Verlag Knauer TB. 2009.
- Rügemer Werner „Privatisierung - Anatomie einer profitablen Täuschung“. Gedanken zur Zeit 26.04.2003. http://www.attacmarburg.de/privatisierung/privatisierungswahn/_348.html
- Schildt Axel „Die Sozialgeschichte der Bundesrepublik Deutschland bis 1989/90“. Oldenburg 2007.
- Sieber Ursula „1000 Klinik-Mitarbeiter in Buch verloren ihren Job“. Der Tagesspiegel 21.06.2011.
- Zündorf Irmgard „Der Preis der Marktwirtschaft. Staatliche Preispolitik und Lebensstandard in Westdeutschland 1949 bis 1963“. Stuttgart 2006.

¹Ойкен Валтер „Основи на националната икономия“. Предговор към българското издание. под редакцията на Ат. Узунов, Изд. „ЛИК“, С. 2001, с. 21.

² Пак там.